

Editörden

Editorial

N. Yasemin YALIM^a

Türkiye Biyoetik Dergisi TJOB'un 6. Cilt 3. Sayısı (2019 Yılı Güz Sayısı) dünyayı sarsan CoViD-19 pandemisinin gölgesinde okuyucularıyla buluşuyor. İnsanlık uzun zamandır unuttuğu salgın ve karantina kavramlarını hatırlamak zorunda kaldı. İleri teknolojilerin sağlık sistemlerinin gücünü belirlediği bir dünyadan, "bir zincirin ancak en zayıf halkası kadar güçlü olduğu" nu kavradığımız dünyaya bir-iki ay kadar kısa bir sürede savruldu. Küreselleşmenin sağlık açısından ne anlama geldiğini anlamamız için bu deneyimi çok iyi okumamız gerekiyor.

Yakın tarihlerdeki benzer salgınlarda örneğin Ebola salgınında Afrika ülkeleri çok zor günler yaşarken gelişmiş ülkeler bunun farkında bile olmamışlardı. Oysa yayılım hızı ve etkileri açısından kısa sürede tüm insanlığı tehdit eden CoViD-19 virüsü en büyük tahribatı yoksul güney ülkelerinde değil, küreselleşmede başı çeken gelişmiş ülkelerde, örneğin İtalya, İspanya, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptı. Bu da küresel anlamda norm kabul edilen sağlık sistemlerinin ne kadar kırılgan olduğunu gösterdi. Ülkeler arasında sağlık alanında yapılan işbirliğinin ufaklık hibelere sınırlı kaldığını, "canını kurtaran kaptan" anlayışının öne çıktığını gördük.

Salgın sırasında artık unutmaya başladığımız kimi kavramlarla yeniden karşılaşmak, çoktan tarihe gömdüğümüz sosyal devlet uygulamalarının yeniden hayata geçtiğini görmek belki de bu deneyimin tek olumlu yanıydı. Ücretsiz maskeye, ücretsiz teste, ücretsiz tedaviye erişimin bir insan hakkı olarak sağlanmasının ne kadar insani olduğunu gördük.

Sağlık sisteminde kamunun sadece düzenleyici ve kolaylaştırıcı bir rol oynamasının yeterli olmadığını, sağlıkta, özellikle koruyucu sağlık hizmetlerinde, kamunun başrol oyuncusu olarak sahnede yer almasının önemini bir kez daha anladık.

Sağlık sisteminin değersel ikilemlerle başa çıkmak ve etik kararlar vermek konusunda ne denli hazırlıksız olduğu da yaşananlarla kanıtlandı. Sınırlı kaynakların dağıtımından özerkliğin korunmasına, yaş ayrımcılığından bilgi kirliliğine kadar pek çok konuda etik sorunlar yaşandı, yaşanıyor. Bu sorunlar karşısında sağlık çalışanlarının çok zaman yalnız başına kaldıklarını, ortak karar alma süreçlerinin yetersiz, zaman zaman da tümüyle işlevsiz kaldığını gördük. Bu süreçte yararlı bazı çalışmaların ortaya çıktığını da vurgulamak gerekiyor; bunlar arasında Türk Tabipleri Birliği Etik Kurulu'nun salgınlara yönelik görüşünün kapsam ve içerik bakımından çok yetkin olduğunu değerlendiriyorum. Yaşamakta olduğumuz süreç, sağlık profesyonellerinin etik eğitime daha çok önem vermenin gerekliliğini kuşkuyla yer vermeyecek biçimde kanıtıyor.

Alınan önlemlerin etik açıdan değerlendirilmesi en önemli gündem maddelerinden birini oluşturuyor. Bir yandan toplumun sağlık profesyonellerine karşı tutumunda olumlu yönde bir değişiklik olurken, öte yandan aynı sağlık çalışanlarının ne denli zor ve tehlikeli koşullarda görevlerini yerine getirmek durumunda kaldıklarına tanık oluyoruz. Bu zor ve tehlikeli koşulların yalnızca fiziksel yorgunluk, enfeksiyon kapma riski, ruhsal zorlanmalarla sınırlı kalmadığını; moral distress (ahlaki/etik zorlanma)'in de önemli bir sorun olarak ortaya çıktığını saptıyoruz.

CoViD-19 pandemisi toplumsal sözleşme kavramının yeniden değerlendirilmesini, hesap verebilirlik, adalet gibi kavramların gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Korona günleri insanın gelişmişliğinin ve bireyselliğinin

^aProf. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı ✉ yalimx001@yahoo.com

verili kabul edildiği bir dünyada, onun sınırlılıklarını, güçsüzlüğünü daha fazla düşünme ve anlama fırsatını sunarken dayanışmanın önemini ve birlikte başarmanın kaçınılmazlığını da yaşatarak öğretti. Pandemi sonrası dünyanın eskisi gibi olmayacağı konusunda neredeyse herkesin hemfikir olduğunu, ama nasıl olacağı konusunda farklı yaklaşımların bulunduğunu görüyoruz. Kimi düşünürler felaket senaryolarını benimserken, bazıları pandemiyi bir uyarı, doğru olanı düşünmek ve hayata geçirmek için bir fırsat olarak değerlendiriyor. Hangi yaklaşım benimsenirse benimsensin, yaşanan deneyimi doğru okumak ve geleceğe ilişkin akılcı, gerçekçi ve yaratıcı kestirimlerde bulunmak tüm düşün insanları için kaçınılmaz bir mesleki sorumluluk ve ahlaki bir ödev. Bu kapsamdaki çalışmalarınızı TJOB aracılığıyla paylaşmanızı diliyoruz.

TJOB'un bir sonraki sayısını kısa sürede sizlerle buluşturmayı hedeflediğimiz için CoViD-19 pandemisine ilişkin yazıların o sayıda yer alması pek mümkün görünmüyor. 2020 yılının ilk sayısında ise salgının etik açısından değerlendirilmesine ilişkin çalışmalarınızı bizlerle ve okuyucularımızla paylaşmanızı bekliyoruz.

TJOB Yayın Kurulu'nun üyesi ve dergimizin Genel Sekreteri Vet. Hek. Muhammet Arslan bu görevini Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı doktora öğrencisi Filiz Bulut'a devretti. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak doktora eğitimine başlayan sevgili Muhammet'e hem yeni çalışma yaşamında başarılar diliyoruz, hem de TJOB'a verdiği içten katkı ve değerli emekler için minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz. Onunla birlikte çalışmak hem bir ayrıcalık hem de keyifti. Sevgili Filiz'e yeni görevinde başarılar diliyoruz.

2019 yılının üçüncü sayısını her zamanki gibi keyifli okumalar dileklerimizle ilginize ve bilginize sunarken hepimize sağlıklı, verimli ve sosyal kısıtlılıklardan kurtulacağımız günlere hızla kavuşmayı diliyorum.